

УДК:

DOI: [10.52754/16948661_2025_1\(6\)_12](https://doi.org/10.52754/16948661_2025_1(6)_12)

**ЖАШЫ ЖЕТЕ ЭЛЕКТЕРГЕ КАРАТА ЗОРДУК-ЗОМБУЛУК КЫЛМЫШТАРЫН
ЖАСООГО САНАРИПТИК ТЕХНОЛОГИЯНЫН ТААСИРИ**

ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА СОВЕРШЕНИЕ НАСИЛЬСТВЕННЫХ
ПРЕСТУПЛЕНИЙ В ОТНОШЕНИИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

THE IMPACT OF DIGITAL TECHNOLOGIES ON THE COMMISSION OF VIOLENT
CRIMES AGAINST MINORS

Жаасынбек кызы Айнура

Жаасынбек кызы Айнура

Ainura Zhaasynbek kyzy

ю.и.к., улук окутуучу, Ош мамлекеттик университети

к.ю.н., старший преподаватель, Ошский государственный университет

Candidate of Law Science, Senior lecturer, Osh State University

zhaasynbekkyzy@inbox.ru

Юсупалиев Искендер Камалович

Юсупалиев Искендер Камалович

Iskender Kamalovich Yusupaliev

ю.и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети

к.ю.н., доцент, Ошский государственный университет

Candidate of Law Science. Associate Professor, Osh State University

Утанов Кадирбек Кимсанович

Утанов Кадирбек Кимсанович

Kadyrbek Kimsanovich Utanov

улук окутуучу, Ош мамлекеттик университети

старший преподаватель, Ошский государственный университет

Senior lecturer, Osh State University

ЖАШЫ ЖЕТЕ ЭЛЕКТЕРГЕ КАРАТА ЗОРДУК-ЗОМБУЛУК КЫЛМЫШТАРЫН ЖАСООГО САНАРИПТИК ТЕХНОЛОГИЯНЫН ТААСИРИ

Аннотация

Маанилүүлүк. Макалада жогорку тобокелдик тобуна кирген жашы жете электерге байланыштуу, бул виртуалдык мейкиндик, анын ичинде кылмышкерлер үчүн бул категорияга каршы мыйзамсыз кол салууларды жасоого мүмкүнчүлүк бергендигине байланыштуу. Бул макалада пилоттук изилдөөнүн жыйынтыгы келтирилген, анда авторлор жашы жете электер тарабынан санариптик медианы колдонуунун артыкчылыктары гана эмес, жашыруун тобокелдиктер жана коркунучтар бар деген тыянакка келишкен, анткени маалымат технологиялары кылмышкерлер тарабынан өспүрүмдөргө каршы кылмыштарды жасоо үчүн колдонулат, бул өспүрүмдөрдүн кеңири чөйрөсү, ошондой эле виртуалдык маектешүүнүн анонимдүүлүгү ж.б. Акыры, авторлор өспүрүмдөргө карата зордук-зомбулук жана сексуалдык кылмыштардын саны санариптик чөйрөдө көбөйүп жатат деген тыянакка келишти жана санариптик чөйрөдө жашы жете электердин маалымат өнүмдөрүн керектөөсүн жөнгө салуу үчүн натыйжалуу системаны даярдоо үчүн ата-энелердин аракеттерин ультра оңчул бийлик жана окумуштуулар менен айкалыштырууну сунушташат

Ачкыч сөздөр: Интернет колдонуучулар, жашы жете электер, кылмыштуулук, айлана-чөйрө, ата-энелер, жаш муун, кылмышкерлер

Влияние цифровых технологий на совершение насильственных преступлений в отношении несовершеннолетних

The impact of digital technologies on the commission of violent crimes against minors

Аннотация

В статье речь идет о несовершеннолетних, которые входят в группу риска, это связано с тем, что виртуальное пространство предоставляет возможность, в том числе и преступникам, совершать противоправные посяательства в отношении данной категории. В современных условиях, в силу возрастных особенностей, молодое поколение не имеет возможности правильно воспринимать информацию, представленную в Интернете, чтобы отличить законопослушных интернет-пользователей от злоумышленников. В данной статье представлены результаты пилотного исследования, в ходе которого авторы пришли к выводу, что использование цифровых МЕДИА несовершеннолетними имеет не только преимущества, но и скрытые риски и угрозы, поскольку информационные технологии используются преступниками для совершения преступлений против подростков, чему способствует широкий охват подростков, а также анонимность виртуального собеседника и т.д. Наконец, авторы пришли к выводу, что в цифровой среде растет число насильственных и сексуальных преступлений против подростков, и предлагают объединить усилия родителей с ультраправыми властями и учеными, чтобы подготовить эффективную систему регулирования потребления информационных продуктов несовершеннолетними в цифровой среде.

Ключевые слова: интернет-пользователи, несовершеннолетние, преступность, окружающая среда, родители, возраст, молодое поколение, преступники

Abstract

Relevance. The article deals with minors who are at increased risk, this is due to the fact that the virtual space provides an opportunity, including criminals, to commit illegal encroachments against this category. In modern conditions, due to age characteristics, the younger generation does not have the ability to correctly perceive the information presented on the Internet in order to distinguish law-abiding Internet users from intruders. This article presents the results of a pilot study in which the authors found that the use of digital media by minors has not only advantages, but also hidden risks and threats, since information technology is used by criminals to commit crimes against adolescents, which is facilitated by the wide reach of the youth audience, the anonymity of the virtual interlocutor, etc. Finally, the authors came to the conclusion that the number of violent and sexual crimes against adolescents is increasing in a digital environment, and propose to combine the efforts of parents with the far-right authorities and scientists to prepare an effective system for regulating the consumption of information products by minors in a digital environment.

Keywords: Internet users, minors, crimes, environment, parents, age, younger generation, criminal

Киришүү

Актуалдуулугу. Интернет жашоонун бардык чөйрөлөрүнө жана заманбап адамдын социалдашуу процессине инсандын ар тараптуу өнүгүшүнө олуттуу таасир этери белгилүү. Интернет колдонуучулары үчүн виртуалдык байланышты кеңейтүү, керектүү маалыматты табуу, көндүмдөрдү өнүктүрүү, өздөрүн түшүнүү, санариптик медиа аркылуу социалдык адаптацияны өркүндөтүү, онлайн соода платформаларында ар кандай өнүмдөрдү сатып алуу жана башка көптөгөн мүмкүнчүлүктөр ачылууда. Онлайн соода гана эмес, ошондой эле глобалдык интернет тармагы өзүн-өзү өнүктүрүү, чыгармачыл идеялар, иш тажрыйбасы, онлайн окутуу жана башка адамдар менен өз ара аракеттенүү мүмкүнчүлүктөрүн натыйжалуу пайдаланууга мүмкүндүк берет. Орус мектеп окуучулары үчүн интернет маалыматтын эң маанилүү булактарынын бири болуп баратат. Жашы жете электердин жекече байланышы бара-бара салттуу өз ара аракеттенүү ыкмаларынан жоголуп баратат. Интернеттеги жаш муундардын өз ара байланышы маселеси өзгөчө көңүл бурууга арзыйт. Бүгүнкү күндө балдардын толук санариптик сабаттуулугу жана маалымат коопсуздугу жок экендигин моюнга алуу керек. Социалдык тармактар аркылуу жаштар, достукту чыңдап, билим берүү жана чыгармачыл долбоорлордо кызматташтыкты кеңейтишет.

Санариптик коомдун өнүгүшүн жана санариптик технологияларды киргизүүнү эске алганда, мамлекет бүгүнкү күндө Кыргызстанда эң актуалдуу болгон маалыматтык жана санариптик технологиялардын жардамы менен жасалган кылмыштарга туш болууда. Балдардын өсүшү жана өнүгүшү үчүн коопсуз жана ыңгайлуу санариптик чөйрөнү түзүү укук коргоо органдарынын артыкчылыктуу багыттарынын бири болуп саналат.

Дүйнөлүк тармактын көптөгөн артыкчылыктарына карабастан, балдардын маалымат коопсуздугу өтө төмөн бойдон калууда. Ошентип, Касперский лабораториясынын изилдөөсүнө ылайык, дээрлик ар бир экинчи бала социалдык тармактарда жаңы адамдар менен таанышып, алардын үчтөн бири жаңы таанышууларды жасашкан. Эксперттер социалдык тармактар жана кабарчылар балдардын өнүгүшүнө, алардын социалдашуусуна жана курдаштары менен объективдүү реалдуулукта байланышууга кыйратуучу таасирин тийгизерин бир нече жолу белгилешти. Маалымат жана санариптик технологиялар кыйратуучу идеяларды жана кылмыштуу аракеттерди ишке ашырууга, анонимдүү иштөөгө, көптөгөн прокси серверлердин артына жашынууга, социалдык тармактардагы маалыматтарды башкарууга, кылмыштуу операцияларды алыстан жүргүзүүгө мүмкүнчүлүк берерин белгилей кетүү керек, ал эми балдар жана өспүрүмдөр психологиялык таасиринен улам изсиз кылмыштуу уюмдарга катышышат. психологиялык таасир кабарчылар жана ар кандай социалдык медиа жамааттары аркылуу жүргүзүлөт. Интернетте ар кандай маалыматтар анын ичинде терс, агрессивдүү же зыяндуу маалыматтар таратылат, анда кээде жашы жете электердин кадимки өнүгүүсүнө жашыруун коркунучтар жана кыйынчылыктар камтылат, анткени алардын курагына байланыштуу алар мүмкүн болгон коркунучтарды түшүнүшпөйт жана социалдык тармактарды жана кабарчыларды күн сайын баарлашуу үчүн, ошондой эле онлайн платформаларды колдонушат.

Интернеттеги коркутуулардын, зордук-зомбулуктун жана мыкаачылыктын жайылышы, опузалоо, сексуалдык зомбулук жана куугунтуктоо жашы жете электер үчүн өзгөчө коркунуч. Ошондуктан, глобалдык тармактагы учурдагы кырдаал баланын

физикалык, адеп-ахлактык, психосексуалдык ден-соолугуна, генофонддун бузулушуна жана мамлекеттин жыргалчылыгына терс таасирин тийгизет.

Интернеттин маалымат мейкиндиги глобалдык, анонимдүү, уникалдуу эмес жана көзөмөлдөнбөгөн система экендиги, колдонуучулар тарабынан түзмөктөрдү жана гаджеттерди өз алдынча колдонуп түзүлгөн, ар дайым кылмыштарга же укук бузууларга алып келбейт, бирок анын криминологиялык мүнөздөмөлөрү колдонуучунун кылмыштуу жүрүм-турумун калыптандырууга алып келет.

Кырдаал Кыргызстандагы балдардын маалымат коопсуздугу концепциясын даярдоого жана кабыл алууга өбөлгө түздү, ага ылайык "жашы жете электер маалымат коопсуздугу жагынан өтө алсыз аудитория болуп саналат жана Интернетке терс таасирин тийгизүү жана манипуляциялоо коркунучуна жана натыйжада кыйратуучу иш-аракеттерге катышуу коркунучуна дуушар болушат". Балдардын виртуалдык байланышына өзгөчө көңүл бурулат, анда бул категория компьютердик алдамчылык жана опузалоо сыяктуу кылмыштардын курмандыгы болуу коркунучунда; сексуалдык эксплуатацияга катышуу, дары-дармектерди, психотроптук дары-дармектерди же ушул сыяктуу заттарды бөлүштүрүү ж.б. балдар үчүн коопсуз маалымат мейкиндигин түзүүдө негизги артыкчылыктардын бири. Концепциянын "балдардын маалыматтык коопсуздугун камсыз кылуу мамлекеттин жана коомчулуктун аракети үй-бүлөнүн чечүүчү ролу менен натыйжалуу айкалыштырылса гана мүмкүн болот"деп айтканы кокустук эмес.

Санариптик чөйрөдөгү балдарга зыян келтирүүчү таасирлер балдар жана өспүрүмдөрдүн психологиясын жакшы билген чоңдор тарабынан келип чыгат. Эң жөнөкөй психологиялык ыкмаларды жана манипулятивдик ыкмаларды колдонуп, жашы жете элек балдар мыйзамсыз аракеттерге катышып, маалымат жана санариптик технологиялардын жардамы менен өспүрүмдөргө мыйзамсыз кол салышат.

Санариптик чөйрөдө кылмышкер кылмыш жасай турган бир катар шарттарга ээ: социалдык тармактагы профилин анонимдештирүү, жашы жете электер жана алардын жеке сүрөттөрү жөнүндө жеке же үй-бүлөлүк маалыматтарды чогултуу. Интернеттеги калыптанбаган сынчыл ой жүгүртүүсүнөн улам өспүрүмдөр жеке жашоосу, ата-энелери, туугандары же башка туугандары жөнүндө чоочун адамдар (онлайн достору же чоочун адамдар) менен шалаакылык менен бөлүшүп, олуттуу коркунучту билбей кубанычтуу окуяларды жана сүрөттөрдү бөлүшүшөт. Азыркы реалдуулукта кылмышкерлер маалыматтык сабаттуулукка, санариптик технологияларды кесиптик билимге ээ, бул кол салгандарга даректерин текшерүүгө, жашы жете элек баланын сүрөттөрүнүн географиялык байланышын аныктоого жана башкаларга мүмкүнчүлүк берет.

Жашы жете электерди кылмыштуу кол салуулардан коргоо жана алардын укуктарын коргоо биздин мамлекеттин негизги милдеттеринин бири жана фундаменталдык мааниге ээ. Акыркы жылдары жашы жете электер кылмышкерлерге болгон кызыгуусун арттырып, алардын жашы жана коопсуздугунун начардыгынан улам пайда болууда. Маалыматтык жана телекоммуникациялык технологиялардын жардамы менен же компьютердик маалымат жаатында жасалган катталган кылмыштардын саны жыл сайын көбөйүп жаткандыгын

белгилей кетүү керек. Бул тармактагы жашы жете элек балдарга карата жасалган кылмыштар өзгөчө тынчсызданууну туудурат жана бул мыйзамсыз аракеттердин санын көбөйтүү жагымсыз тенденция бар.

Ошондуктан укук коргоо органдары жашы жете элек балдардын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын санариптик чөйрөдө натыйжалуу коргоо үчүн маанилүү артыкчылык болуп саналат. Бул максатта, укук коргоо органдары күн сайын популярдуу социалдык тармактарды, ар кандай жамааттарды жана онлайн платформаларды көзөмөлдөп, жашы жете элек балдардын мыйзамсыз иш-аракеттерге катышуусуна жана аларга каршы кылмыштарды жасоого түздөн-түз байланыштуу онлайн тобокелдиктерди аныктоо, нейтралдаштыруу жана алдын алуу максатында. Кыргызстанда "ата-энелерди көзөмөлдөө" программасы же балдардын режими сыяктуу технологиялар популярдуу болуп, Интернеттин жашы жете электерге тийгизген терс таасирин алдын алат, шектүү сайттарга кирүүнү чектейт, Интернетте, анын ичинде онлайн сайттарда узак убакытка калууну чектейт. Касперский лабораториясы жүргүзгөн сурамжылоого ылайык, ата-энелер бала колдонгон компьютерге, ошондой эле смартфонго ата-эненин көзөмөлүн орнотушат. Ошондуктан, виртуалдык мейкиндикти коопсуз пайдалануу үчүн "ата-энелердин көзөмөлү" же "Балдар режими" программалары жеке компьютерге же смартфонго орнотулган.

Заманбап өспүрүмдөр "Интернет" глобалдык тармагында барган сайын байланышып жатышат. Ошентип, социологиялык изилдөөнүн жыйынтыгы көрсөткөндөй, санариптик чөйрөдө убакыт өткөргөндөрдү тааныштары, бейтааныш адамдар же интернет байланышы аркылуу толук бейтааныш адамдар сексуалдык ыдык көрсөтүшкөн.

Изилдөө учурунда бир нече тандоо суроого жооп берүү сунушталды. Социалдык тармактардан, кабарчылардан, электрондук почталардан жеке билдирүүлөрдө жашы жете электерге ар кандай мазмундагы сүрөттөрдү же видеолорду жөнөтүп жатканыңызды билгенде (табияттын фонунда, үйдө, досторуңуз менен, порнографиялык, эротикалык мүнөз). Ошентип, жашы жете электер виртуалдык мейкиндиктеги интернет колдонуучулары социалдык тармактардан же кабарчылардан жеке билдирүүлөрдө порнографиялык же эротикалык мазмундун сүрөттөрүн же видеолорун жөнөтүп, өспүрүмдөр аларды кабыл алышарын байкашкан.

Азыркы реалдуулукта жашы жете электер салттуу баалуулуктарды, нормаларды, адеп-ахлакты жана адеп-ахлакты жоготушат. Ошентип, жашы жете элек балдар социалдык тармактарга жана видеолорго чоң аудиторияны тартуу үчүн (жаңы онлайн достор, абоненттер ж.б.) жарыялашат, жеке интимдик сүрөттөр же видео сүрөттөр ж.б.

Демек, Криминологиялык коопсуздукту камсыз кылуу-санариптик трансформация жагынан мамлекеттин негизги милдеттеринин бири. Бул иш-чаралардын жүрүшүндө, өзгөчө көңүл буруу керек, анын ичинде жашы жете элек баланын инсандыгын коргоо, зыяндуу интернет сайттарына, б.а. барган сайын бул тармактарда терс мазмунга, зордук-зомбулукка жана ырайымсыздыкка сыйынууга, пайда табууга жана сексуалдык бузукулукка, ошондой эле жашы жете электердин жүрүм-турумуна кыйратуучу таасирин тийгизген мыйзамга, адеп-ахлакка жана жалпы таанылган адамдык баалуулуктарга терс таасирин тийгизүүдө.

Адабияттар:

1. Конституция Кыргызской Республики от 05.05.2021г.
2. Абельцев С.Н. Личность преступника и проблемы криминального насилия. М., 2000.
3. Байярд Р. Ваш беспокойный ребенок. М., 1991.
4. Жаасынбек кызы А. "Правовые особенности споров, связанных с воспитанием несовершеннолетних детей"
<https://journal.oshsu.kg/index.php/law/article/view/2682/1846>
5. Круковский В.Е. Уголовно-правовые проблемы противодействия деятельности, направленной на побуждение к совершению убийств и самоубийств / В.Е. Круковский, И.Н. Мосечкин // Право: журнал Высшей школы экономики. 2018. № 4.
6. Куринова Я.И. Современная преступность несовершеннолетних: криминологическая характеристика и предупреждение : автореферат диссертации кандидата юридических наук / Я.И. Куринова. Ростов-на-Дону, 2011.
7. Медведева А.С. Характеристики онлайн-груминга как вида сексуальной эксплуатации несовершеннолетних (по результатам анализа переписок взрослых и детей в сети Интернет) / А.С. Медведева, Е.Г. Дозорцева // Психология и право. 2019. Т. 9. № 4.
8. Ломброзо Ч. "Человек преступный" Москва Издательство Алгоритм, 2018.